

pripadaju samo Büttneru. Pored ovakvih običnih primjera kojima se može pokazati razina Büttnerovog znanja, ima i nekih koje pokazuju puno više bliskosti s jezikom. Takav je primjer sintagma *Ismir Siai*, naziv vrste grožđa kojemu je u natuknici dodan opis na njemačkom kao da je taj naziv naučen uživo, u izravnom dodiru s jezikom: *Zi-beben*. kuru üsüm. *grosse gelbe mit stengel*: rasaki üsüm. *kleine schwarze*: kusch üsümi. *andere etwas grössere schwarze*: Ismir Siai (123). Ovdje ga navodimo u nadi da će se, budući da nije zastupljen ni u jednom od velikih rječnika, jednom možda naći u nekom od tekstova koje će se na taj način moći povezati s Büttnerom.

2.8. Zaključak

S obzirom na područje i vrijeme u kojemu je Büttnerova ostavština nastala, u analizi njegova jezika moglo se računati da će se u obilježjima prepoznati neka od sljedeća četiri jezična sloja: 1) osmanski koji je bio službeni jezik, 2) istanbulski idiom, 3) zapadnorumelijski dijalekt i 4) pučki varijetet turskog jezika koji se razvio na južnoslavenskom supstratu.

Kad se turski jezik Büttnerovog rječnika analizira prema kriterijima po kojima je Németh definirao obilježja zapadnorumelijskog turskog (prema: Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine, *TDAY*, 1980-81: s. 113-167.), vidi se da se Büttner ne može svrstati u taj dijalekt, jer prema Némethovim parametrima, Büttnerov turski samo prema pravilu 2. i dijelom 6. nosi obilježja zapadnorumelijskog turskog. Usporedba s Némethovim parametrima daje sljedeće rezultate:

1. Visoki vokali u auslautu ne ostvaruju se samo kao /i/
2. Sufiks -mİş pretežno se ostvaruje alomorfom /miş/
3. /i/ se ne realizira kao /i/ u "određenim pozicijama"⁹⁵
4. Nije poznata velarizacija fonema /ö/ i /ü/
5. Palatalni aspekt vokalne harmonije u potpunosti je proveden
6. Promjena STAT /ö/ > /ü/ kod Büttnera je poznata, ali ne u svim primjerima u kojima bi se trebala ostvariti: nema je npr. u ördek (Büttner: örtek (38)) i köprü (Büttner: köprü (25); köprü (42); kaik-köprüsü (g.v.) (86); Eigreti köprü (87)), riječima koje su Némethu poslužile kao indikatori ove promjene na Balkanu
7. Velari /g/ i /ɣ/ velikim dijelom nisu sačuvani u postvokalnoj poziciji i u auslautu
8. Prezent na -y nije poznat.

I cijela je analiza upućivala na slične rezultate, premda, s obzirom na veličinu analiziranog korpusa, uglavnom nije bilo unisonih odgovora. Nadalje, Büttnerov jezik ni na

⁹⁵ Prijevod "određene pozicije" naveden je na mjestu originalnog "belli durumlarda" u turskom prijevodu Némethovog članka (s. 122). Pravilo je bilo moguće tek okvirno primijeniti na Büttnera, jer nije jasno o kojim je pozicijama riječ: Németh istovremeno analizira i korijenske i derivacijske i dezinencijalne morfeme.

jednoj od analiziranih jezičnih razina ne pokazuje sličnosti ni s *pučkim turskim* odnosno varijetetom turskog jezika nastalim na južnoslavenskom supstratu. U njegovu su jeziku, posebno na sintaktičkoj razini, prisutne neobičnosti koje se generalno mogu opisati kao nedovoljno poznavanje sintaktičke razine, ali se njegov jezik generalno ne podudara s obilježjima tog varijeteta.

Kad se obilježja Büttnerovog jezika uspoređuju s dijalektima (zapadnorumelijskim i anadolskim), može ih se podijeliti u sljedećih nekoliko skupina:

I) obilježja jednaka zapadnorumelijskom turskom:

- a) arhifonem /è/ ostvaruje se kao /e/ (npr. *elçi* (11), *elçilük* (2))
- b) arhifonem /ö/ se u prvim slogovima ostvaruje kao /ü/ (u ovom slučaju zanimljivo jer kod Molina i Meninskog nije tako) (npr. *ülmek* (97), *üldy* (*perf.*) (102))
- c) palatalizacija /i/ uz /y/ i sibilante (npr. *csikmak* (1), *jildys* (28))
- d) na mjestu ST /u/ u prvim slogovima se javlja /o/, ali manje zastupljeno nego u dijalektima (iako je to prisutno i kod Molina i kod Meninskog) (npr. *bogda* (51), *ogramak* (49)).

II) obilježja različita od zapadnorumelijskog turskog:

- a) nije poznata velarizacija fonema /ö/ (npr. *böcekler* (113))
- b) nije poznata velarizacija fonema /ü/ (npr. *büllbül* (72))
- c) visoki vokali u auslautu ne ostvaruju se samo kao /i/ (npr. *csakü* (100), *gherü* (79)).

III) obilježja koja su poznata u anadolskim dijalektima, ali nisu ograničena određenim područjem (u ovoj su skupini uglavnom riječi neturskog porijekla):

- a) međusobna supstitucija fonema /a/ i /e/ koja se vrlo često događa uglavnom u riječima stranog porijekla, uvjetovana vokalima etimona, utjecajem okolnih (konsonantskih) fonema te asimilacijom prema vokalnoj harmoniji (npr. *haber/habar etmek* (7))
- b) labijalizacija fonema /e/ uz labijalne konsonante (npr. *dövlet* (68); *Dövsiürmek* (4))
- c) na mjestu fonema ST /i/ u riječima stranog porijekla nalaze se i /a/ (rjeđe) i /e/ (češće) (npr. *sahab* (124); *hekmet* (70))
- d) u nekoliko riječi kao rezultat otvorenije artikulacije i neuvjetovano etimonom na mjestu ST /ü/ kod Büttnera se nalazi /ö/ (npr. *ösinhiler* (96))
- e) Fonemi /a/ i /e/ na mjestu ST /i/, u nekim riječima uvjetovane i etimonom (npr.: *kiaghat* (45)).

IV) obilježja karakteristična samo za Büttnerov turski dijele se u dvije skupine:

- a) promjene uvjetovane utjecajem okolnih konsonanata:

1. /e/ > /i/; višu artikulaciju toga vokala uzrokuju /dž/, /k/ i /y/ (npr. *askir* (32))
2. /i/ > /i/ pod utjecajem velara /g/ (npr. *gbyrmek* (33); *ghysli* (107))
3. /i/ > /ö/, /o/ uz /k/ (npr. *kösch* (120), *köskanğ* (34))
4. /ü/ > /i/ u stranim riječima pod utjecajem /dž/ (npr. *terğime etmek* (1), *üsüm csibresy/ğübresy* (g.v.) (103)).

b) prema *predosljednoj* primjeni vokalne harmonije (češće u riječima stranog porijekla)

1. velarizacija fonema /i/ (npr. *kyra* (123), *Syncsab* (58))
2. palatalizacija fonema /u/ (npr. *meğtübler* (18); *Süret* (3)).

Kako je u uvodu i kroz analizu pokazano, Büttner je turski učio prema Meninskom, Molinu, Holdermannu, a možda i prema nekim drugim autorima transkribiranih tekstova. U usporedbi s jezikom Meninskog vidjelo se da je Meninski u odnosu na njega arhaičan. Büttnerov se turski, unatoč arhaičnih crta koje ima i koje su vjerojatno nastale po ugledanju u njegove prethodnike, kronološki uglavnom treba smjestiti u ono vrijeme u kojemu je i napisan.

Činjenica da je imao prilike koristiti i Holdermannovu gramatiku dodatna je ilustracija načina na koji je njegovao svoj jezik. Treba naglasiti da je ta gramatika objavljena 1730. godine u Istanbulu, a Büttner ju je po svemu sudeći koristio u Zemunu već nekih dvadesetak godina kasnije.

Razinu i način interferencije sa živim jezikom nije moguće utvrditi, ali se mora naglasiti da je Büttner na neki način poznao osnovne tendencije koje su bile prisutne u razvoju istanbulskog idioma vremena prije i tijekom razdoblja u kojemu je pisao svoj rječnik, pa je svoj idiolekt njima prilagođavao.

Na temelju svega rečenoga, zaključak je da jezik Büttnerovog rječnika i ostalih dijelova ostavštine koji su s njim direktno povezani karakterizira nekoliko osnovnih obilježja koja su u njegovom jeziku konstantno prisutna u većoj ili manjoj mjeri. Ta su obilježja sljedeća:

- a) utjecaj materinjeg, njemačkog jezika
- b) utjecaj pisanih izvora, i spomenutih, i mogućih drugih
- c) relativno visoka razina poznavanja turskog jezika (uz pretpostavku da ga je možda počeo učiti već u Njemačkoj, prije dolaska u Zemun)
- d) slab utjecaj zapadnorumelijskog turskog
- e) poznavanje jezika koji se približno u njegovo vrijeme govorio na području Istanbula
- f) eventualni kontakt s izvornim govornicima.